

Eva Janečková, Václav Bartík

OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ V PRACOVNÍM PRÁVU

(Otázky a odpovědi)

Wolters Kluwer

Ochrana osobních údajů v pracovním právu

(Otázky a odpovědi)

EVA JANEČKOVÁ,
VÁCLAV BARTÍK

Ochrana osobních údajů v pracovním právu

(Otázky a odpovědi)

Wolters Kluwer
Česká republika

Vzor citace: JANEČKOVÁ, E., BARTÍK, V. *Ochrana osobních údajů v pracovním právu (Otázky a odpovědi)*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 192 s.

Vydává Wolters Kluwer ČR, a. s.,
U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
V roce 2016 jako svou 2318. publikaci.
Odpovědná redaktorka Šárka Korečková
Vydání první
Sazba Cadis
Tisk Sowa Sp. Z z o.o., ul. Raszynska 13, 05-500 Piaseczno, Poland

E-kniha je dostupná na www.wolterskluwer.cz/obchod

www.wolterskluwer.cz
e-mail: obchod@wolterskluwer.com
tel.: 246 040 405
fax: 246 040 401

Právní stav publikace je k 1. 4. 2016.

© JUDr. Eva Janečková, JUDr. Václav Bartík, 2016

ISBN 978-80-7552-145-3 (brož.)
ISBN 978-80-7552-146-0 (e-pub)

OBSAH

Úvod	7
Seznam zkratek	10
1 Základní právní úprava ochrany osobních údajů	11
2 Některá ustanovení zákona o ochraně osobních údajů	15
2.1 Základní pojmy používané v oblasti ochrany osobních údajů	15
2.2 Některé z povinností při zpracování osobních údajů	30
2.2.1 Povinnosti podle ustanovení § 5	30
2.2.2 Povinnost podle ustanovení § 11	40
2.2.3 Povinnost podle ustanovení § 12	43
2.2.4 Povinnost podle ustanovení § 13	44
3 Zpracování osobních údajů před vznikem pracovního poměru	51
4 Zpracování osobních údajů v průběhu pracovního poměru	62
4.1 Povinnosti zaměstnavatele	62
4.2 Zveřejňování a poskytování údajů o zaměstnancích	67
4.3 Některé situace zpracovávání osobních údajů v průběhu pracovního poměru	85
4.4 Zpracování citlivých osobních údajů	97
4.5 Bezpečnost osobních údajů	109
5 Zpracování osobních údajů po skončení pracovního poměru	118
6 Komerové systémy na pracovišti	128
7 Dotazy zaměstnanců	140
Závěr	145
Přílohy	146

Seznam použité a doporučené literatury a materiálů Úřadu pro ochranu osobních údajů:	187
---	-----

ÚVOD

Soukromí je pojem, který je znám snad každému a který je i hojně používán ve všech možných souvislostech. Všichni si uvědomují, že soukromí je chráněno, že mají právo se ochrany domáhat a že se ochrany také mohou dobrat, resp. jsou cesty a prostředky jak toho, kdo nám do soukromí zasahuje, nějak postihnout nebo donutit, aby se zásahy přestal. Soukromí jako takové snad ani v právním řádu definováno jako pojem není. Pěknou, jednoduchou definici najdeme v internetové Wikipedii. Přečteme si tam, že „soukromí je osobní oblast jednotlivce nebo skupiny (například rodiny). V češtině zahrnuje schopnost či právo zadržovat informace o sobě, ale také hmotný a myšlenkový prostor subjektu“¹.

Soukromí, jakožto osobnostní kategorie již dávno přesáhla kdysi zaužívanou teorii „čtyř stěn“, která jakoby soukromí vztahovala jen do omezeného a jiným nepřístupného prostoru, a dokonce ve fyzickém smyslu. Ač tedy dnes zákony *expreis verbis* neobsahují definici typu „soukromí je..“, právní věda a judikatura zahrnuje a zachycuje řadu aspektů, jakožto předmětu své ochrany.

Ústavní soud např. uvedl², že „právo na ochranu soukromého života je nezadatelným právem fyzické osoby. V právní teorii se lze setkat s přístupem (viz Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti*, 3. vydání, Linde, Praha 1996, str. 288), dle něhož lze právo na ochranu osobního soukromí vymezit jako právo fyzické osoby rozhodnout podle vlastního uvážení zda, popř. v jakém rozsahu a jakým způsobem mají být skutečnosti jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným (pozitivní složka práva) a zároveň se bránit (vzepřít) proti neoprávněným zásahům do této sféry ze strany jiných osob s rovným právním postavením (negativní složka práva). Přílišná akcentace pozitivní složky práva na ochranu soukromého života vede k neadekvátnímu zúžení ochrany pouze na to, aby skutečnosti soukromého života fyzické osoby nebyly zpřístupňovány veřejnosti bez jejího souhlasu či bez důvodu uznávaného zákonem a tak nebyla narušována integrita vnitřní sféry, která je pro příznivý rozvoj osobnosti nezbytná. O typický případ porušení práva na osobní soukromí jde především tehdy, jestliže někdo neoprávněně získává vědomosti o skutečnostech soukromého života jiné osoby, ale také tehdy, jestliže tyto

¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soukrom%C3%AD>

² Nález Ústavního soudu II. ÚS 517/99 zdroj: Systém ASPI – stav k 28. 5. 2015 do částky 53/2015 Sb. a 21/2015 Sb.m.s. – RA717 JUD32025CZ – JUD32025CZ – II. ÚS 517/99-Neodktnutelnost osoby a soukromí – poslední stav textu

skutečnosti rozšiřuje. Ústavní soud nesdílí toto zúžené pojetí, které je odrazem konstrukce zakotvené v obč. zákoníku č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a poukazuje na dosavadní rozhodnutí Evropské komise a Evropského soudu pro lidská práva týkající se interpretace a aplikace čl. 8 odst. 1 Úmluvy, z níž (v souvislosti s projednávanou věcí) zdůrazňuje především myšlenku, že respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi (této judikatury se také dovolává stěžovatelka). Součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, když součástí rodinného života jsou, zahrnuje nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy (např. vyživovací povinnost). Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů³. Je tedy zjevné, že soukromí, a i na ústavní rovině, je chápáno velmi široce s přesahem do reálných životních situací a mezilidských vztahů.

Právo na ochranu soukromí patří mezi základní lidská práva, garantovaná Listinou základních práv a svobod³ v Čl. 10⁴.

Reálným projevem takto garantované ochrany je její průmět do práva občanského, práva trestního a i práva správního. Z jiného pohledu ochrana soukromí tak nachází výraz jak v oborech práva soukromého tak i práva veřejného. Soukromoprávní ochranu garantuje Občanský zákoník v ustanovení § 84 až § 90. Ustanovení § 86 např. postuluje, že „nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod. Zejména nelze bez svolení člověka narušit jeho soukromé prostory, sledovat jeho soukromý život nebo pořizovat o tom zvukový nebo obrazový záznam, využívat takové či jiné záznamy pořízené o soukromém životě člověka třetí osobou, nebo takové záznamy o jeho soukromém životě šířit. Ve stejném rozsahu jsou chráněny i soukromé písemnosti osobní povahy“.

Zásahem do soukromí může být i spáchán trestný čin. Trestní zákoník obsahuje i několik skutkových podstat, které sankcionují zasahování do soukromí, souhrnně označované jako „trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“. Jde o trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji (§ 180), poškození cizích práv (§ 181), porušení tajemství

³ USNESENÍ předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁴ (1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

dopřítavovaných zpráv (§ 182), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183) a konečně pomluvy (§ 184), přičemž tresty mohou být i velmi vysoké, u kvalifikovaných skutkových podstat až i 10 let odnětí svobody. Za třetí pilíř oné ústavní garance práva na soukromí, může být považována veřejnoprávní ochrana, specifikovaná v zákoně o ochraně osobních údajů. Ten hned v § 1 stanoví, že „tento zákon v souladu s právem Evropské unie, mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána, a k naplnění práva každého na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromí upravuje práva a povinnosti při zpracování osobních údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje předání osobních údajů do jiných států“.

Posledně uvedený zákon je zákonem obecným, který svými principy musí postihnout vlastně všechny oblasti, kdy jsou osobní údaje zpracovávány. Těch oblastí je celá řada, obecně a s jistou nadsázkou se dá i říci, že kde se v právních předpisech, právních vztazích, a nejen v nich, hovoří o lidech, jsou nějakým způsobem zpracovávány informace o nich a i nějak se informacemi nakládá. Zaměstnávání lidí, pracovní právní vztahy, jsou samozřejmě také o lidech, a informacích o nich. Základní předpis pracovního práva, zákoník práce, je předpisem práva svým charakterem soukromého. Jeho aplikace na pozadí zákona o ochraně osobních údajů pak staví před běžného uživatele, tedy zaměstnance i zaměstnavatele, řadu aplikačních problémů. Na některé otázky se snaží tato publikace poskytnout návod, resp. odpověď na otázky, které musí být položeny, aby mohl být respektován právní řád a ve svém důsledku dodržována ústavní zásada práva na soukromí, neboť stále, a to již od dob starých Římanů platí, že „Ignorantia iuris non excusat“.

SEZNAM ZKRATEK

Všechny citované právní předpisy jsou uváděny ve znění pozdějších předpisů, pokud není výslovně v textu uvedeno jinak.

Exekuční řád	zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád
Listina	zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Správní řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
Zákon o archivnictví	zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a o spisové službě a o změně některých zákonů
Zákon o ochraně osobních údajů	zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
Zákon o Policii ČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
Zákon o státní službě	zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě
Zákon o svobodném přístupu k informacím	zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
Zákon o zaměstnanosti	zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
Zákoník práce (ZP)	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
Směrnice 95/46/ES	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů
Úmluva č. 108	Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat (ETS č. 108, Štrasburk, 28. ledna 1981) Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 115/2001 Sb.m.s.
WP 29	Pracovní skupina pro ochranu fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů zřízená směrnicí Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995
ÚOOÚ	Úřad pro ochranu osobních údajů

1 ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA OCHRANY OSOBNÍCH ÚDAJŮ

Mezinárodní zkušenosti postupně ukazovaly, že ochranu osobních údajů není možné řešit výlučně na národní úrovni. Rostoucí objem přenášených osobních údajů mezi státy, vytváření mezinárodních databank, zvyšující se pohyb lidí bez ohledu na hranice států, rostoucí mezinárodní spolupráce v oblastech vědy a výzkumu kladly nové požadavky na mezinárodní koordinaci při ochraně osobních informací. Bylo nutno sjednotit principy ochrany osobních dat a jednotně pojmenovat rizika plynoucí z jejich volného přenosu. Z těchto potřeb vycházela také Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD, která již v roce 1969 vypracovala studii o přenosu dat přes hranice států pro potřebu veřejného sektoru), která 23. září 1980 vydala Průvodce o ochraně soukromí a o přenosu osobních dat přes hranice států (Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data). Při přípravě tohoto dokumentu spolupracovala OECD s Radou Evropy, která v té době již měla zpracovaný návrh úmluvy o soukromí (Convention on Privacy). V tomto dokumentu byly poprvé definovány pojmy, které byly následně používány ve všech dalších právních předpisech. Byl definován pojem „správce“ (data controller) jako subjekt, který musí ze zákona nést základní odpovědnost za aktivity týkající se zpracování osobních údajů. Rovněž byly definovány pojmy jako „subjekt údajů“, „osobní údaje“, přenos přes hranice a další. Od roku 1980 se tak tyto pojmy začaly všeobecně používat nejen v právních předpisech jednotlivých členských států OECD, ale také v mezinárodním právu.¹

Tento vývoj na mezinárodní scéně nezadržitelně směřoval k roku 1981, kdy došlo k částečnému ujednání roztržité právní úpravy na evropském poli ochrany osobních údajů, a to vznikem Úmluvy o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat. Tato úmluva zaručuje na území každé smluvní strany každé fyzické osobě, ať je jakékoli národnosti nebo pobývá kdekoli, úctu k jejím právům, základním svobodám a zejména k jejímu právu na soukromý život se zřetelem k automatizovanému zpracování osobních údajů,

¹ Kučerová, A. – Bartík, V. – Peca, J. – Neuwirt, K. – Nejedlý, J.: Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář. Praha 2003, s. 26.

kteří se k ní vztahují. Tato úmluva zavedla do mezinárodního práva zejména zásady ochrany osobních údajů, které pak převzaly jednotlivé státy. Jedná se o zásady legitimacy zpracování, nezbytnosti časového omezení, potřebnosti a přiměřenosti, průhlednosti, bezpečnosti, práva přístupu k informacím, nezávislého dozoru a mnoho dalších. Ani tato úmluva však nezůstala do dnešních dnů ve svém původním rozsahu, dvacet let po svém schválení byla roku 2001 rozšířena Dodatkovým protokolem o orgánech dozoru a toku údajů přes hranice. V této rozšířené podobě se úmluva dodnes hojně využívá.²

Tato Úmluva je velmi důležitá i ve vztahu k povinnosti žádat Úřad pro ochranu osobních údajů o povolení k předání osobních údajů do zahraničí. Úmluva č. 108 ve svém článku 3 odst. 2 písm. c) stanoví, že kterýkoliv stát může při podpisu nebo uložení ratifikační listiny, při přijetí, při schválení, přistoupení nebo kdykoliv později sdělit prohlášením zaslaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy, že uplatní tuto úmluvu rovněž na soubory osobních údajů, které se nezpracovávají automatizovaně. Česká republika toto prohlášení učinila současně s ratifikací Dodatkového protokolu k uvedené Úmluvě č. 108 dne 24. září 2003.

Pro předání osobních údajů do států, které ratifikovaly Úmluvu č. 108, to znamená, že ze strany České republiky se tato Úmluva vztahuje jak na automatizované tak i neautomatizované zpracování osobních údajů a pokud je naplněn její článek 12 odst. 2³, platí pro oba typy těchto datových souborů, že smluvní strana nemůže pouze z důvodu ochrany soukromého života zapovědět nebo podrobit zvláštnímu povolení tok osobních údajů směřující na území druhé smluvní strany. Rovněž § 27 odst. 2 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o ochraně osobních údajů“) připouští výjimky z povinnosti žádat Úřad pro ochranu osobních údajů o povolení k předání osobních údajů do zahraničí, pokud zákaz omezování volného pohybu osobních údajů vyplývá z mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas, a kterou je Česká republika vázána. Není pochyb o tom, že zmínované ustanovení zákona se týká i Úmluvy č. 108.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že pro předání osobních údajů do států, které ratifikovaly Úmluvy č. 108⁴, není nutné žádat o povolení ve smyslu § 27

² Bartík, M.: Ochrana osobních údajů v souvislosti s jednáním orgánů obce. Diplomová práce – Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. 2006, s. 8.

³ Smluvní strana nemůže pouze z důvodu ochrany soukromého života zapovědět nebo podrobit zvláštnímu povolení tok osobních údajů směřující na území druhé smluvní strany.

⁴ Vedle členských států Evropské unie podepsaly a ratifikovaly Úmluvu č. 108 např. tyto státy: Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Gruzie, Chorvatsko, Island, Lichtenštejnsko, Makedonie, Norsko, Srbsko, Švýcarsko.

odst. 4 zákona o ochraně osobních údajů a ani Úřad pro ochranu osobních údajů není oprávněn zahajovat řízení o povolení k předání, neboť by se v tomto případě jednalo o úkon, který by byl v rozporu s cíli zmiňované mezinárodní smlouvy i se zákonem o ochraně osobních údajů.⁵

Po ratifikaci této Úmluvy následovalo přijetí zákona č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech, který byl prvním uceleným právním předpisem v oblasti ochrany osobních údajů. Poskytoval definice některých termínů, jako například osobní údaj, informační systém, provozovatel informačního systému, dotčený subjekt, zveřejněná informace a další, zákon také určoval, jakým způsobem je dovoleno získávat a pak dále zpracovávat jednotlivé osobní údaje a jak je zabezpečit. Problém tohoto zákona však byla jeho bezzubost, postrádal naprosto sankční ustanovení ani nestanovil žádný dozorový orgán, a tak se stal spíše proklamací bez valného praktického účinku. Tento nedostatek napravil až současný o ochraně osobních údajů.⁶ S jistou mírou nadsázky lze tedy konstatovat, že šlo o předpis obsoletní, protože v podstatě nikdy nebyl v praxi realizován.

Vzhledem k tomuto stavu nebyl český právní řád, kam byl zmíněný zákon převzat, kompatibilní s právem Evropské unie, na jejíž půdě byla přijata zvláštní Směrnice Evropského parlamentu a rady č. 95/46/ES, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a volným pohybem těchto údajů, která ukládala členským státům, aby ji promítly do tří let do svých právních řádů. Svoje zákony s ní musely samozřejmě harmonizovat i státy, které se chtěly stát členy Evropské unie. Jedním z nejvýznamnějších přínosů této směrnice, kromě výrazného příspěvku k harmonizaci národních předpisů, je deklarace faktu, že státy nesmějí omezit ani zakázat volný pohyb osobních údajů mezi členskými státy z důvodů ochrany podle ustanovení této směrnice.

Směrnice vychází v podstatě z Úmluvy, ale výrazně ji rozšiřuje a prohlubuje. Stanovuje požadavky na technickou bezpečnost zpracování dat, ukládá povinnost oznamovat zpracování osobních údajů a mít souhlas dotčené osoby se zpracováním, požaduje vytvoření nezávislého orgánu dozoru, rozšiřuje ochranu osobních údajů také na neautomatizovaně zpracovávané údaje a údaje přenášené mimo Evropskou unii, definuje zvláštní kategorii údajů, tzv. citlivé údaje.

Dodatkový protokol k Úmluvě č. 108 podepsaly a ratifikovaly např. tyto státy: Albánie, Bosna a Hercegovina, Česká republika, Chorvatsko, Francie, Kypr, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko a Švédsko.

⁵ www.uoou.cz, Předávání osobních údajů do zahraničí / K problémům z praxe / Aplikace Úmluvy Rady Evropy č. 108 ve vztahu k povinnosti žádat Úřad o povolení k předání osobních údajů do zahraničí.

⁶ Bartík, M.: Ochrana osobních údajů v souvislosti s jednáním orgánů obce. Diplomová práce – Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. 2006, s. 5.

Řeší problematiku ochrany fyzických osob (nevztahuje se tedy na ochranu právnických osob v této oblasti) v souvislosti se zpracováním osobních údajů a problematiku volného pohybu těchto údajů. Hned v úvodu této směrnice je uvedeno, že při zpracování osobních údajů musí být dodrženy základní svobody a práva osob, zejména pak právo na ochranu soukromí.

Cílem této směrnice je zajistit vysokou úroveň ochrany osobních údajů ve všech členských státech Unie, zajistit volný pohyb informací a informačních služeb mezi členskými státy (zejména z důvodu stále se rozvíjejícího vnitřního trhu), stanovit společný rámec pro práci s osobními údaji a jejich ochranu na území Evropské unie a sladit národní legislativu v této oblasti platnou na území jednotlivých států (členské státy si mohou v národních předpisech upřesnit obecné podmínky a zákonitosti zpracování osobních údajů. Zásady ochrany se musí vztahovat na veškeré zpracování osobních údajů kteroukoliv osobou, jejíž činnosti spadají do oblasti působnosti práva EU (nevztahuje se však na fyzické osoby, které provádějí zpracování osobních údajů, které má výlučně osobní povahu – např. vedení adresáře, korespondence...), musí se vztahovat na veškeré informace týkající se identifikované nebo identifikovatelné osoby (nevztahují se tedy na anonymní nebo anonymizované údaje) a vztahují se i na zvukové a obrazové údaje týkající se fyzických osob.

Velký důraz je při ochraně subjektů kladen zejména na nutnost získání souhlasu subjektu se zpracováním osobních údajů, zákonnost zpracování, nutnost oznámení zpracovávání, právo subjektu osobních údajů na získání informací a opravu osobních údajů, bezpečnost zpracování a omezený sběr.

A konečně od 1. ledna 1999 se veškeré akty Evropských společenství o ochraně fyzických osob při zpracování osobních údajů a při volném pohybu takových údajů uplatňují vůči institucím založeným Amsterodamskou smlouvou. Tak se ochrana osobních dat stala součástí smluv o založení Evropského společenství a tak i součástí primárního práva, což našlo výraz v článku 286/ex 213b.⁷

Všechny tyto mezinárodní dokumenty vedly k přijetí zákona o ochraně osobních údajů tak, jak jej známe dnes. Zákon byl přijat v roce 2000 a od té doby byl již 23krát novelizován. Je nutné ještě dodat, že některé z novel nejsou dosud účinné.

⁷ Bartík, M.: Ochrana osobních údajů v souvislosti s jednáním orgánů obce. Diplomová práce – Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. 2006, s. 9.